

BLI EN BIMja™

Nordbygg C01:11

"Betongplattan" Concrete Pad™

metodia

018-34 91 20
www.metodia.se

| INBLICK |

Under tidigt 1980-tal började Rauna of Sweden formgjutna högtalare i betong och blev ett fenomen i hifi-världen med sin nyskapande design och genomtänkta teknik. Men 1990-talets ekonomiska svårigheter fick produktionen att upphöra och högtalarna fick därmed extra kultstatus. Men nu är produktionen åter igång i Trollhättan.

TEXT: KRISTIN MÖRCK FOTO: OLLE NECKMAN OCH KRISTIN MÖRCK

BETONGHÖGTALARNAS Återkomst

Högtalarelement monteras på löpande band på Raunas fabrik i Åtorp.

Lennart Niklasson arbetar fram nya Rauna-högtalare i verkstaden i Trollhättan. Snart kommer en till montör att anställas.

LENNART NIKLASSON tar några snabba kliv nerför trappan i Hifi-punktens butik. I ett rum täckt av heltäckningsmattor och ljuddämpande draperier slår han sig ner i en tvåsitssoffa av svart skinn. Framför honom står en silverfärgad dansk ljudanläggning och på var sida om den en riktig 80-talsklassiker – Raunas betonghögtalare Njord. Deep purples "Highway star" från liveplattan "Made in Japan" går igång på högsta volym. Ljudet är klart och närvarokänslan stark. Den som blundar riktigt hårt transporteras direkt från källaren på Storgatan i Trollhättan till Osaka. Året är 1972 och rösten Ian Gillans.

Lennart och Martin Niklasson har i många år drivit hifi-butiker. Under 80-talet sålde de Raunas betonghögtalare och lärde då känna konstruktören, Bo Hansson. 2011 gick han plötsligt bort och bröderna Niklasson erbjöds att överta det smått legendariska högtalarmärket, känt för sitt autentiska ljud. Martin och Lennart Niklasson tackade ja. Deras första steg blev att tillverka element-satser så att Raunaägare ska kunna uppdatera ljudet i sina gamla högtalare.

– Många som köpte högtalarna på 80-talet har dem fortfarande kvar. De förbättrar dem hellre än att köpa nya, säger Lennart Niklasson.

Redan när köpekontraktet skrevs under fanns tanken på att börja gjuta nya högtalare. Gjutformarna hade »

Mer om Rauna of Sweden

RAUNA OF SWEDEN startades 1982. 1984 gick Bo Hansson över till att tillverka högtalare under namnet Opus3. Syftet med båda företagens högtalartillverkning var att erbjuda bra ljud till ett lågt pris.

Som mest hade både Rauna of Sweden och Opus3 högtalartillverkning ett tiotal anställda. Raunas rekordår var 1988 då de sålde ungefär 15000 högtalare.

Tillsammans med Jan-Eric Persson drev Bo Hansson skivbolaget Opus3, som blev ett internationellt erkänt bolag för akustisk musik. De gjorde inspelningar i konsertlokaler och kyrkor. Musiken producerades utan konstgjord reverb eller komprimeringar – lyssnarna skulle känna det som att de befann sig i konsertlokalen.

Trots Bo Hanssons bortgång har verksamheterna levt vidare: Skivbolaget Opus3 delades 1989 upp i två bolag med samma namn. Jan-Eric Persson driver fortfarande sin del. Continuo skivspelartillverkning ägs av Nykroppa snickeri och högtalartillverkningen har tagits över av Lennart och Martin Niklasson.

De nya Raunahögtalarna kommer, liksom de gamla, att vara en svensk produkt. Cementet kommer från Cementa i Skövde, gjutningen görs i Lidköping och monteringen i Trollhättan. Högtalarelement och delningsfilter kommer från norska SEAS.-färdigt bygg- och rivningsavfall.

sparats och följde med i köpet, några i glasfibrer och några i rostfritt stål. Vissa modeller har redan provgjutits och om allt går som det ska kommer några högtalare stå färdiga i slutet av året.

Martin Niklasson tror på Raunas framtid.

– Nästan allt tillverkas i Kina nuförtiden. Vi kan inte konkurrera med deras låga löner, men eftersom vi använder ett billigt material har vi ett försprång. Det kostar mycket att stadga upp högtalarkabinetter i trä.

Så varför den tunga betongen? För Rauna of Sweden var det udda materialvalet självklart. En slogan från den första reklamen förklarar vad allt handlar om: "Det sämsta du kan göra med sex spånskivor är en högtalare!". Det var en amerikansk mässbesökare som entusiastiskt uttalade de bevingade orden när han såg

Tidiga reklambilder. Olle Neckman var grafiskt kunnig och hade de rätta kontakterna. Rauna of Sweden fick en flygande start i reklamsammanhang.

betonghögtalarna första gången. Men orden hade lika gärna kunnat komma direkt från konstruktören själv.

Under 70-talet byggde Bo Hansson högtalare i sin hifi-butik i Kungsvägen i Karlskoga och producerade, tillsammans med Jan-Eric Persson, akustisk musik på skivbolaget Opus3.

Han insåg att andra material än trä behövdes för att ljudet inte ska studsas runt i högtalaren innan det når lyssnaren. Ett experiment hemma i villan på Blåbärsvägen blev det första betongprojektet. Han göt ett bashorn som började i källarens gillestuga och mynnade ut bakom ett galler i vardagsrummet en trappa upp. Enligt dem som fick lyssna är ljudet något helt unikt. 1981 lanserade han också Chaconne, en högtalare i trä med inbyggd betongskiva. I samma veva blev han kontaktad av Olle Neckman, på storföretaget Luxor, som hade hört talas om honom och vill starta ett nytt högtalarmärke.

– Bo tackade först nej. Han tyckte inte att han hade tid. Men någonstans i honom såddes ett frö, säger Martin Niklasson.

Bo Hansson ville gärna arbeta vidare med betong, det material som han menade gav det i särklass renaste ljudet. Just välljud är något som han intresserade sig mycket för. Han ville att musiken skulle återges så naturtroget som möjligt och målet var därför att skapa produkter i alla led – från musikinspelningar till tillverkning av skivspelare, förstärkare och

högtalare. Det kom han sedermera även att göra.

– Bo var en förkämpe för välljud. Han älskade orgelmusik och ville att den skulle låta bra, berättar Lennart Niklasson.

BO HANSSON slipade på en idé och tog åter kontakt med Luxor, men samarbetet rann ut i sanden. Olle Neckman, som hunnit sluta på Luxor, var dock fortfarande intresserad och Bo Hansson och han bestämde sig för att gå vidare på egen hand. Lennart Bergstedt, som byggt högtalare tillsammans med Bo Hansson, blev den tredje delägaren.

Företaget fick namnet Rauna of Sweden, efter Bo Hanssons finska släktnamn Raunavaara. I logotypen fanns en runsten för att symbolisera den stabila betongen. Modellerna fick namn som Njord, Leira och Tyr.

Rauna of Sweden valde att gjuta hela högtalarlådan i betong. De tre ägarna jobbade hårt för att ta fram de första modellerna. De provade olika betongblandningar, byggde formar och utvecklade verktyg. Avancerade beräkningar gjordes i datorprogram som köpts för en förmögenhet i USA.

– Att bygga betonghögtalare var inget vi gjorde över en natt. Produktionsmetoderna uppfann vi själva. Ingen hade ju använt betongen på detta sätt innan, säger Olle Neckman.

1983 lanserades så den första model-

Några anställda spacklar Raunahögtalare i fabriken i Åtorp. Just spacklingen blev tidsödande när produktionen ökade. Det nya färgsystemet var tänkt att minska den arbetsbördan, men blev istället slutet för Rauna.

len, Leira. Med ett för branschen helt nytt material och en modern periskopliknande form pockade Leira på uppmärksamhet.

– Högtalaren blev en succé. Under många år var vi marknadsledande för högkvalitativa högtalare i landet, säger Olle Neckman.

Trots att varje högtalare vägde lika mycket som en lågstadiellev gick Rauna på export. Ungefär 80 procent hamnade i andra länder. Betongen lackades med vit färg, men i Tyskland såldes de även i rå betongfinish i exklusiva inredningsaffärer.

Versionerna om vad som sedan händer skiljer sig åt, men vad man kan konstatera är att Bo Hansson lämnade bolaget. Han började i mitten av 80-talet istället tillverka betonghögtalare under samma namn som skivbolaget Opus3. De fick en lite mer kantig form och namn som Chaconne, Chorus och Credo. Continuo, en skivspelare helt i betong, togs också fram.

Samtidigt fortsatte Raunas segertåg och nya modeller togs fram: Freja, Balder och Ymer.

Framgångarna för betonghögtalarna ledde till att fler företag ville vara med och konkurrera. Till och med Skanska gav sig in i leken med Cheops, en pyramidformad högtalare i ett betongliknande kompositmaterial, kallat flexosite.

Men tuffa tider väntade både Rauna och Opus3. Precis när 1980-talet skulle gå över till 1990-tal fick Bo Hansson sitt lån indraget, vilket var början till slutet

för Opushögtalarna. Rauna gjorde några år senare ett ödesdigert val, de bestämde sig för att byta lack. Vad de inte visste var att den nya lacken varken tålde kalk eller den fukt som betongen ger ifrån sig. Färgen släppte i stora sjok.

– Vi hade betalat 300 000 till Svenska Färginstitutet för att de skulle arbeta fram ett enklare färgsystem. Efteråt stämde vi dem, men fick inga pengar tillbaka. Om vi hade behållit den gamla färgen hade vi kanske fortfarande tillverkat högtalare. Vi hade inga tankar på att lägga av, säger Olle Neckman.

Rauna of Sweden låg i dvala under många år. 2003 köpte Bo Hansson utrustningen och blev ägare till båda företagens högtalarmaterial. Under 2010 års sista skälvande timmar avslöjade han att han skulle börja gjuta en ny serie Opus-högtalare. Men inga nya högtalare hann komma ut på marknaden. Några månader senare gick han bort.

På Hifi-punkten i Trollhättan funderar Lennart Niklasson vidare. Han har bestämt sig för vilka modeller som ska få nytt liv, men vissa detaljer återstår att hitta lösningar på. Bland annat saknas innerformar till Raunahögtalarna. Opus-högtalarna kan i princip tillverkas omgående. Men Lennart Niklasson har en förkärlek för Leirahögtalarens form och vill gjuta även den. Han visar smulor av frigolit som sitter kvar inne i en gammal Leira. Troligtvis fungerade frigoliten som

Mer om Betong & ljud

BETONG PASSAR bra i ljudutrustning eftersom det är ett dött och resonansfritt material. Ljudet som kommer ut ur högtalaren blir ovanligt rent. Med betongen kunde Rauna och Opus3-högtalarna få en rundare form än vanliga högtalare, vilket gör att ljudvågorna inte böjer sig i kanter och hörn och reflekteras i okontrollerade riktningar. Betongens tyngd gör också att högtalaren står stadigt. Det motverkar den kraft som kommer från högtalarelementen.

Nackdelarna är att högtalaren är tung att flytta och att betongens låga egendämpning i vissa fall kan ge en ringande klang. Det finns även en risk att betongen spricker.

form för att sedan gröpas ur och slängas.

– Vi funderar på att göra några modeller i rå betongfinish, säger han medan han försiktigt känner på betongen med fingerspetsarna för att kontrollera om den nygjutna Credos yta är slät. Har betongen små luftporer kan den inte förbli rå, utan måste spacklas och målas.

Lennart Niklasson har många idéer för framtiden. En modell ska få en smäckrare fot. En annan en aluminiumlist. Kanske kommer arbetet till och med mynna ut i en helt ny Raunamodell.

Det rör på sig. 2014 blir året då betonghögtalaren återuppstår. ■